

Wykład 10.

Słowniki i haszowanie

Słowniki

Słownik (inaczej: tablica skojarzeniowa, tablica asocjacyjna, tablica indeksowana wartością klucza, odwzorowanie, mapa) to typ abstrakcyjny z następującymi operacjami:

- JestElementem** - sprawdzenie, czy dany element występuje w słowniku, czasem "wyszukaj element o danym kluczu",
- Dodaj** - dopisz element do słownika,
- Usuń** - usuń element ze słownika,
- Wybierz** - wyszukaj k-ty co do wielkości element słownika,
- Sortuj** - udostępni wszystkie elementy w sposób uporządkowany,
- Połącz** - połącz dwa słowniki w jeden.

Najczęściej wykonywanymi operacjami na słowniku są **wyszukiwania**.
Zatem **efektywność operacji wyszukiwania decyduje o przydatności danej realizacji słownika**.

Metody wyszukiwania elementu zależą od sposobu organizacji słownika.

Słowniki

Elementy występujące w słowniku mogą się składać:

- z samego klucza,
- z klucza i skojarzonych z nim danych.

Od typu elementu zależy sposób działania operacji JestElementem:

1. Gdy element ma tylko klucz, następuje tylko sprawdzenie, czy element występuje w słowniku,
2. Gdy element posiada klucz i skojarzone z nim dane, następuje zwrócenie wartości pola "dane".

Operacje zmieniające stan słownika, czyli:

- dodawanie elementu,
- usuwanie elementu

są wykonywane relatywnie rzadko (mają sens "budowania słownika"), więc ich efektywność nie jest szczególnie istotna (nie ma praktycznego znaczenia).

Najczęściej takie operacje są wykonywane w trybie off-line.

Tylko w specyficznych sytuacjach budowanie słownika odbywa się w czasie normalnej pracy (on-line).

Słowniki

Do przechowywania elementów słownika można stosować następujące struktury danych :

- ciąg nieuporządkowany (tablica, plik lub lista o losowej kolejności elementów),
- ciąg uporządkowany (tablica, plik, lista, drzewo),
- tablica z haszowaniem ("tablica haszowana").

Operacje wyszukiwania w ciągach nieuporządkowanych odbywają się metodą "pełnego przeglądu" (wyszukiwanie liniowe) o złożoności $O(N)$.

Dla ciągów uporządkowanych można zastosować:

- wyszukiwanie liniowe, umożliwiające szybsze (w porównaniu z ciągami nieuporządkowanymi) wykrycie braku elementu (gdy trafimy na element większy – kończymy przeszukiwanie ciągu z wynikiem negatywnym).
- wyszukiwanie binarne (z sukcesywnym podziałem obszaru przeszukiwania - dobór pozycji elementów $\langle a, b \rangle$ (o wartościach: $\text{klucz}(a)$, $\text{klucz}(b)$) w zależności od wartości $\text{klucz}(X)$).

Słowniki z wyszukiwaniem binarnym

Idea wyszukiwania binarnego:

```
// szukamy tylko wówczas, gdy
// kluczX jest w przedziale < klucz(a), klucz(b) >
// w przeciwnym przypadku: brak elementu w ciągu

// oznaczenia: a – pozycja 1. elementu, b – pozycja ostatniego elementu
boolean koniec=false;
do
    c=(a+b) div 2; // "połowienie przedziału"
    if ( kluczX==klucz(c) ) { koniec=true; }
    else if ( kluczX > klucz(c) ) { a = c+1; }
    else { b = c; }
while (!koniec) && (a<b);
if (koniec) { ..... } // znaleziono element na pozycji c
else { .... }         // nie znaleziono elementu
```

Złożoność obliczeniowa wyszukiwania binarnego wynosi $O(\log(N))$.

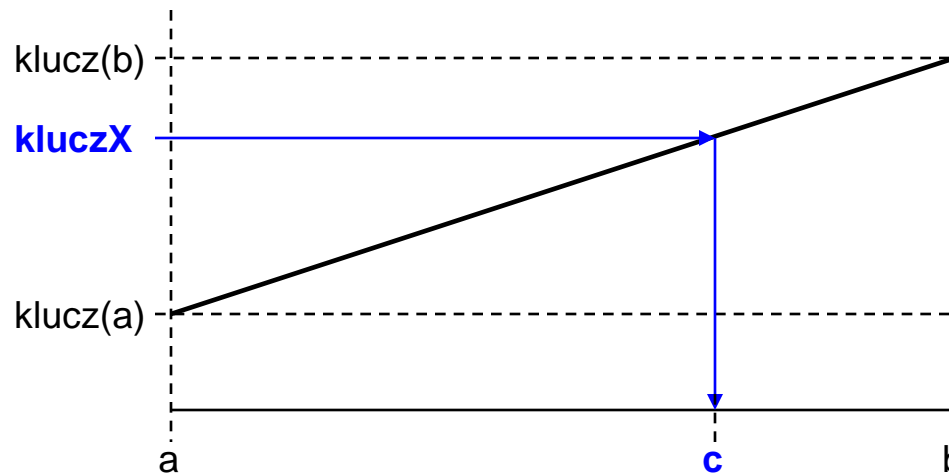
Słowniki z równomiernym rozkładem wartości kluczy

W zastosowaniu do ciągów o równomiernym (lub zbliżonym do równomiernego) rozkładzie wartości kluczy wyszukiwanie binarne można jeszcze przyspieszyć, stosując podział interpolacyjny przedziału $\langle a, b \rangle$, w proporcjach wynikających z wartości klucza: $\text{klucz}(a)$, $\text{klucz}(b)$ w pozycjach a oraz b .

(...)

$$c = a + (\text{kluczX} - \text{klucz}(a)) / (\text{klucz}(b) - \text{klucz}(a)) * (b - a);$$

(...)

Uzyskuje się wówczas jeszcze lepszą złożoność obliczeniową: $O(\log(\log(N)))$.

Analogicznie, dla innych (znanych) rozkładów wartości kluczy, można zastosować inne zasady podziału.

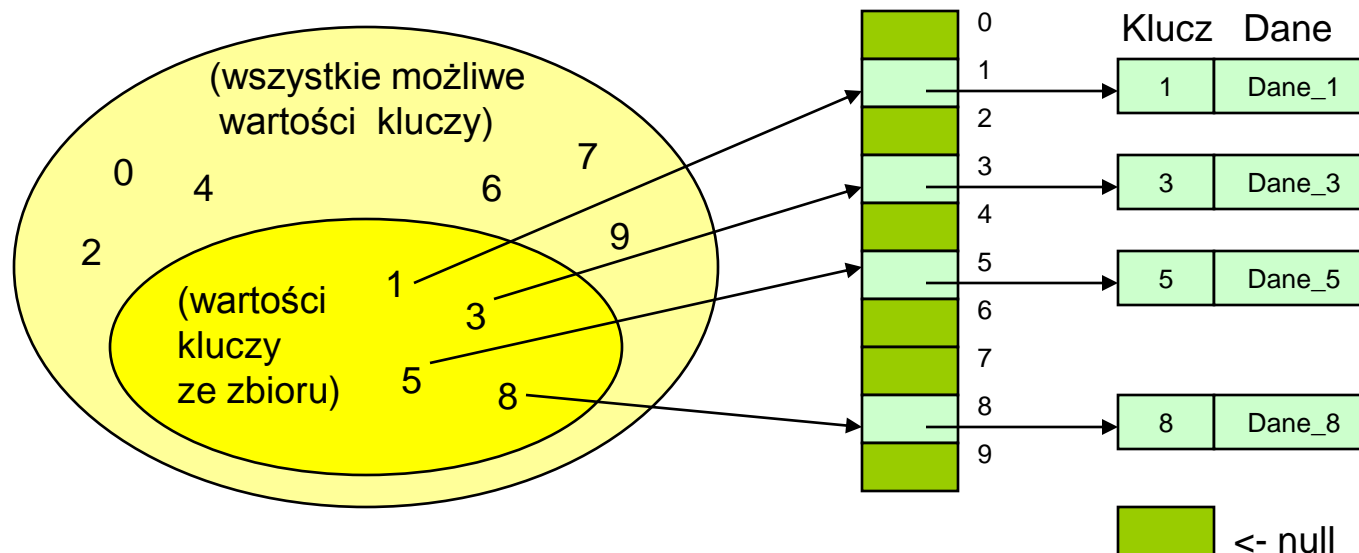
Słowniki z użyciem struktur o efektywnym, bezpośrednim dostępie

Organizacja słownika z użyciem tablicy z adresowaniem bezpośrednim

Tablice z adresowaniem bezpośrednim mają zastosowanie wówczas, gdy:

- zbiór wartości kluczy elementów ciągu (zbioru) jest nieduży (zawiera się w przedziale $<0, \text{MAX}-1>$, co praktycznie oznacza możliwość utworzenia tablicy o rozmiarze MAX),
- wartości kluczy są unikatowe (nie powtarzają się w zbiorze).

Uzyskuje się stałą złożoność obliczeniową ($O(1)$) – także złożoność pesymistyczną! kosztem (niewykorzystanej) pamięci.

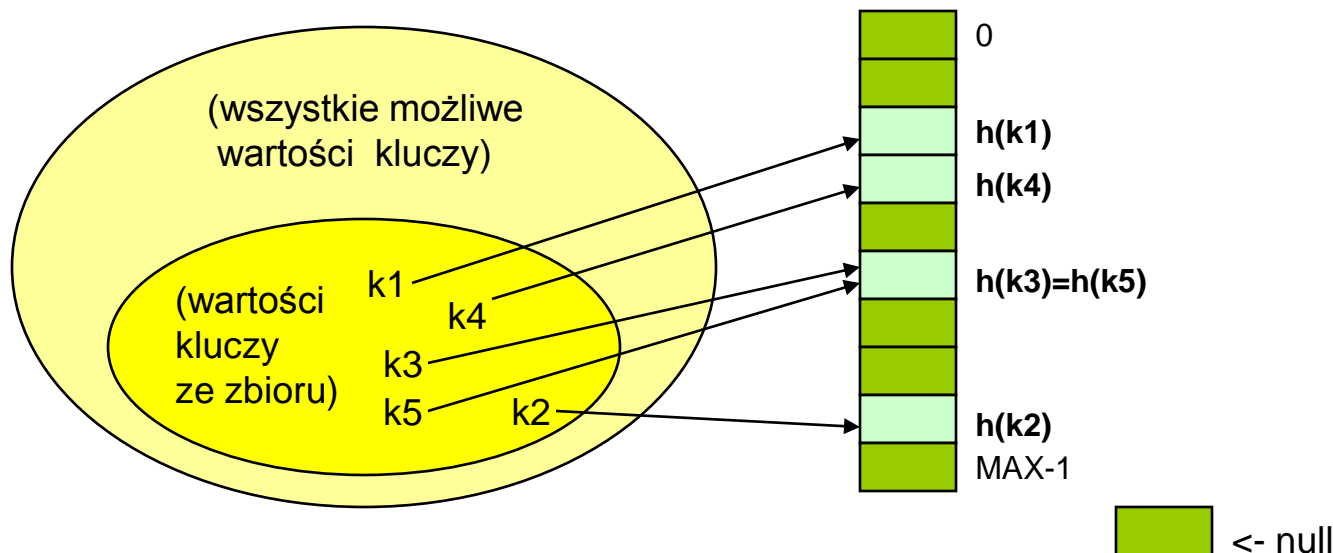
Słowniki z użyciem struktur o efektywnym, bezpośrednim dostępie

Organizacja słownika z użyciem tablicy z haszowaniem ("tablicy haszowanej")

Tablica z haszowaniem jest uogólnieniem tablicy z **adresowaniem bezpośrednim**. Stosuje się ją, gdy zbiór dopuszczalnych wartości kluczy jest zbyt liczny (**MAX**), żeby zastosować adresowanie bezpośrednie poprzez wartość klucza lub gdy zbiór wartości kluczy należących do zbioru dynamicznego jest mały w stosunku do **MAX**.

Idea haszowania polega na:

- przyporządkowaniu do **każdej** wartości klucza **k** (mogącej wystąpić w zbiorze) określonej **wartości funkcji haszującej $h(k)$** ,
- użyciu wartości **$h(k)$** do uzyskania dostępu do danych (**średnio**) **w czasie stałym** (złożoność obliczeniowa $O(1)$) do elementu o danej wartości klucza **k**.

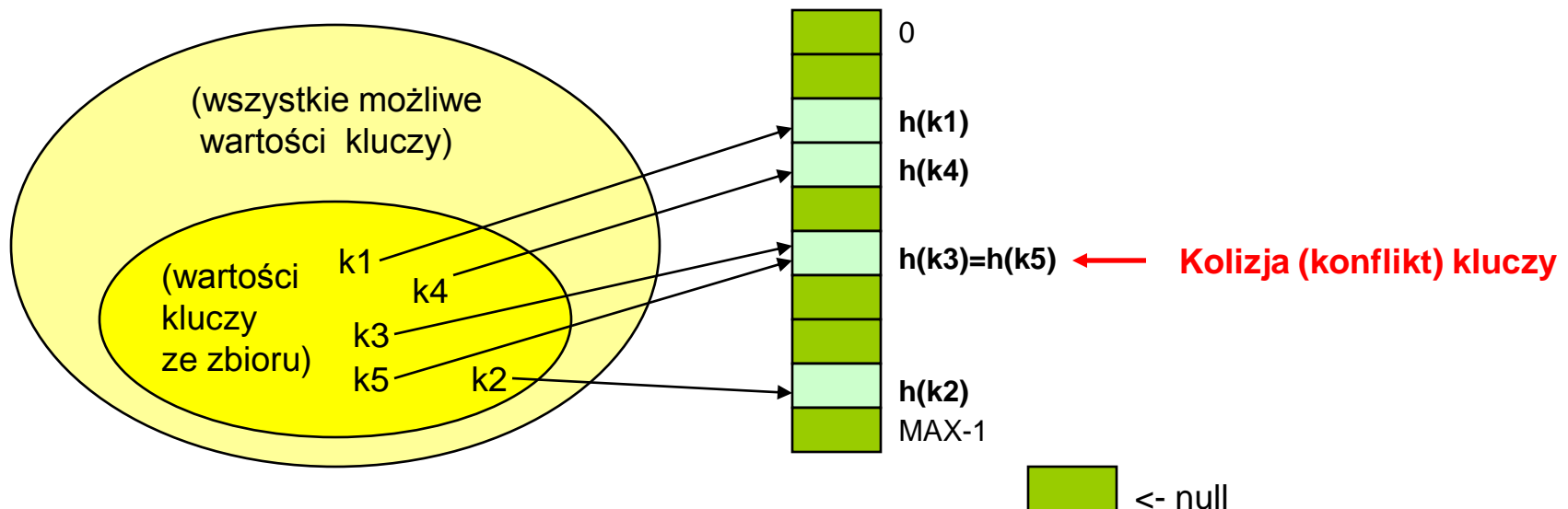
Słowniki z użyciem struktur o efektywnym, bezpośrednim dostępie

Organizacja słownika z użyciem tablicy z haszowaniem ("tablicy haszowanej")

Tablica z haszowaniem jest uogólnieniem tablicy z **adresowaniem bezpośrednim**. Stosuje się ją, gdy zbiór dopuszczalnych wartości kluczy jest zbyt liczny (**MAX**), żeby zastosować adresowanie bezpośrednie poprzez wartość klucza lub gdy zbiór wartości kluczy należących do zbioru dynamicznego jest mały w stosunku do **MAX**.

Idea haszowania polega na:

- przyporządkowaniu do **każdej** wartości klucza **k** (mogącej wystąpić w zbiorze) określonej **wartości funkcji haszującej $h(k)$** ,
- użyciu wartości **$h(k)$** do uzyskania dostępu do danych (**średnio**) w **czasie stałym** (złożoność obliczeniowa $O(1)$) do elementu o danej wartości klucza **k**.

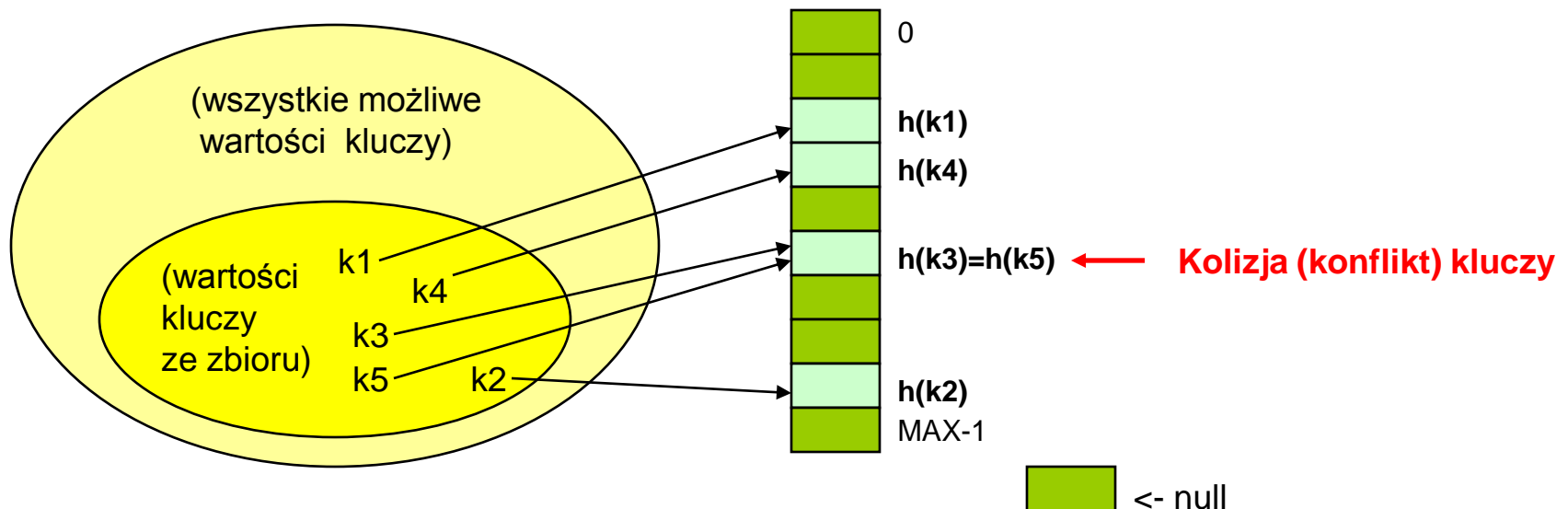
Słowniki z użyciem struktur o efektywnym, bezpośrednim dostępie

Organizacja słownika z użyciem tablicy z haszowaniem ("tablicy haszowanej")

Kolizja kluczy jest ceną płaconą za duże oszczędności pamięci.

Istnieją dwa główne zagadnienia związane z haszowaniem:

1. Dobór funkcji haszującej h (która musi być deterministyczna), zapewniającej uniknięcie lub co najmniej ograniczenie (zminimalizowanie?) liczby kolizji.
2. Opracowanie **metody rozwiązywania kolizji**.

Prosty sposób rozwiązywania kolizji kluczy: **tablica statyczna**

Algorytm zapisu elementu X o wartości klucza k do tablicy z haszowaniem:

if (pozycja tablicy $h(k)$ jest wolna) zapisz element X

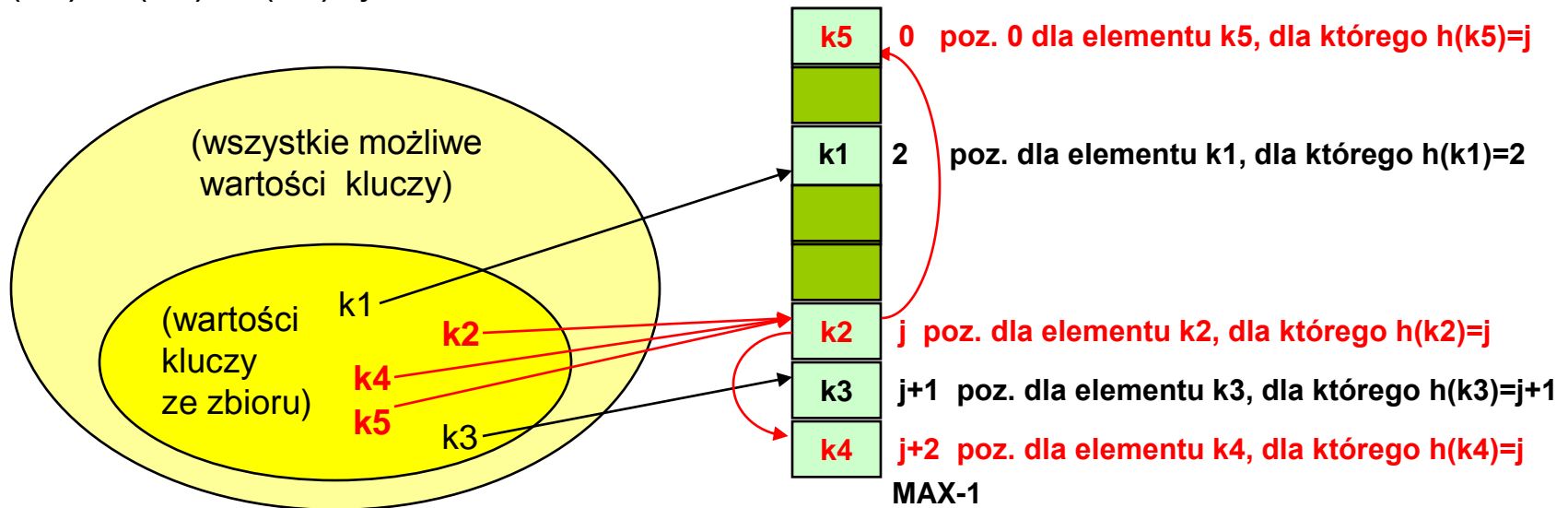
else {

znajdź pierwszą wolną pozycją (od pozycji $h(k)$, modulo rozmiar tablicy),
zapisz element na wolnej pozycji

}

Jest to tzw. **rozwiązywanie kolizji poprzez adresowanie otwarte**.

Przykład: zakładamy, że elementy były wstawiane w kolejności: k_1, k_2, k_3, k_4, k_5 ,
 $h(k_2)=h(k_4)=h(k_5)=j$

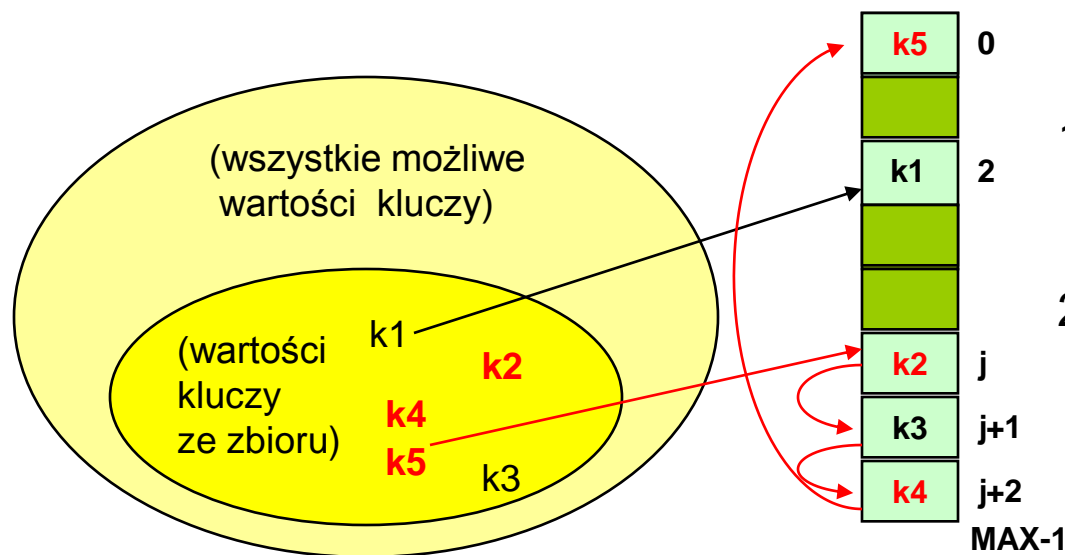

Prosty sposób rozwiązywania kolizji kluczy: **tablica statyczna**

Wyszukanie elementu o wartości klucza k w tablicy z haszowaniem:

```
// zakładamy, że w tablicy zawsze istnieje jedna wolna pozycja – dla uproszczenia
if (na pozycji  $h(k)$  jest szukany element) { koniec, element znaleziono }
else {
    szukaj elementu na kolejnych pozycjach tablicy, modulo rozmiar tablicy;
    if (zakończenie wyszukiwania na wolnej pozycji) { koniec, nie znaleziono }
    else { koniec, element znaleziono }
}
```

Wyszukiwanie może być czasochłonne.

Przykłady:

1. Szukamy $k1$ na poz. 2, gdyż $h(k1)=2$, znajdujemy $k1$.
2. Szukamy $k5$: $h(k5)=j$, ale na poz. j nie ma $k5$, na $j+1$ i $j+2$ też nie ma $k5$, następną poz. jest poz. 0; tu znajdujemy $k5$; koniec, element znaleziono.

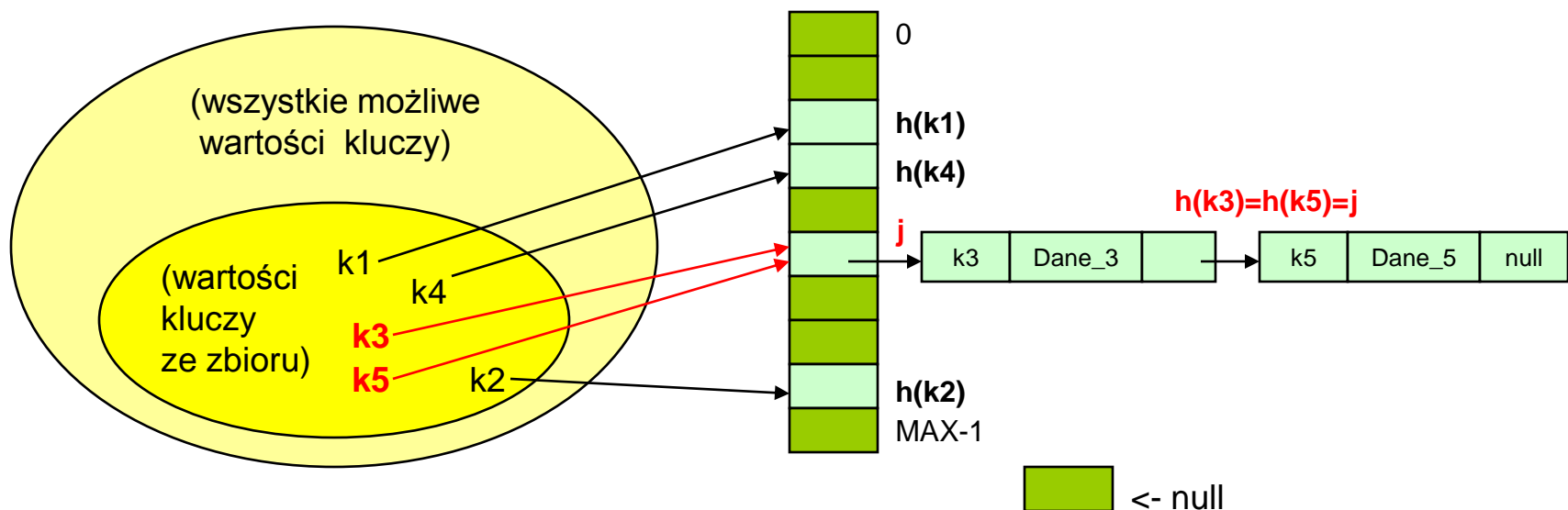
Inna (uznawana za najprostszą) technika rozwiązywanie kolizji kluczy: **metoda łańcuchowa (tablica list)**

Wszystkie elementy, którym odpowiada ta sama pozycja "j" w tablicy (czyli dla których funkcja haszująca daje wartość j), zostają umieszczone w jednej liście, do której referencja znajduje się w komórce "j" tablicy.

Złożoność obliczeniowa dla operacji **wstawiania** jest stała: $O(1)$, jeśli wstawia się element na początku listy.

Operacja wyszukiwania elementu wymaga przeszukiwania listy, więc jest zależna od długości listy (złożoność obliczeniowa, w wariancie pesymistycznym, liniowa: $O(N)$).

Usuwanie elementu także ma taką samą złożoność (o ile lista jest podwójnie wiązana), ponieważ wymaga wyszukiwania elementu.

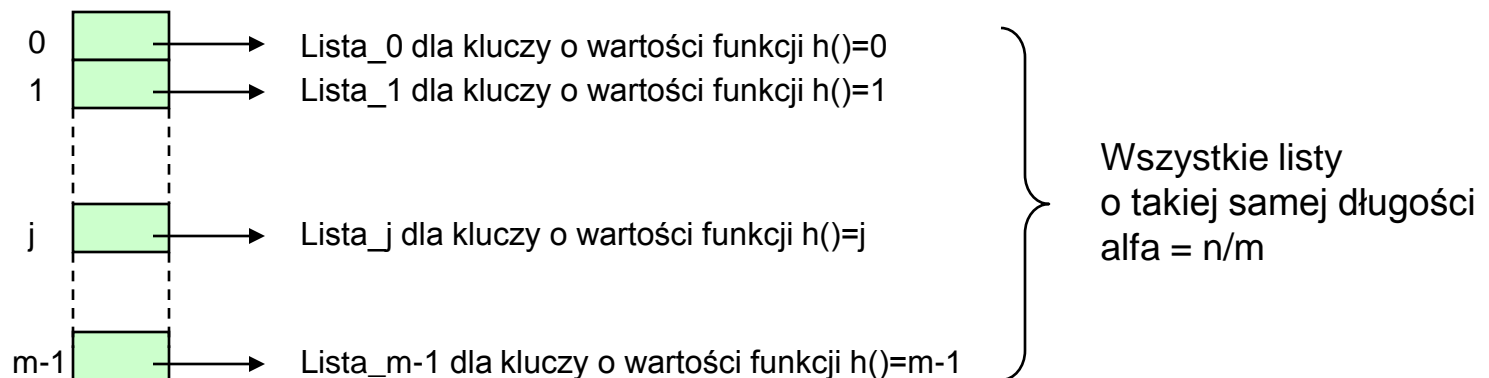

Analiza haszowania metodą łańcuchową

Dla tablicy o m pozycjach, w której znajduje się n elementów zbioru, **współczynnik jejapełnienia $\alpha = n/m$** . Jest to średnia długość listy elementów (łańcucha).

Przypadek najgorszy: klucze wszystkich elementów zbioru zostały odwzorowane na jeden element tablicy (tworząc jedną listę n -elementową). Złożoność: $O(N)$.

Przypadek najlepszy: klucze wszystkich elementów zbioru zostały odwzorowane równomiernie (tworząc m list n/m -elementowych). Jeśli funkcja haszująca zapewnia taki równomierny rozkład (nazywany **prostym równomiernym haszowaniem**), a liczba pozycji w tablicy jest proporcjonalna do n , to złożoność obliczeniowa operacji wstawiania, wyszukiwania i usuwania elementu jest stała, czyli $O(1)$.

Dobór funkcji haszującej

O skuteczności haszowania decyduje dobór funkcji haszującej.

Dobrze dobrana funkcja haszująca powinna spełniać (w przybliżeniu) **założenie prostego równomiernego haszowania**: losowo wybrany klucz jest z jednakowym prawdopodobieństwem odwzorowywany na każdą z m pozycji tablicy, niezależnie od tego, gdzie zostają odwzorowane inne klucze.

Nie jest to, w ogólnym przypadku, warunek możliwy do spełnienia, ponieważ najczęściej nie jest znany rozkład prawdopodobieństwa pojawiania się kluczy. Nie jest też gwarantowana niezależność pojawiania się kluczy.

W praktyce przy doborze funkcji haszujących stosuje się rozmaite metody heurystyczne, które w powiązaniu z wiedzą o zawartości słownika (charakterze informacji) są bardzo użyteczne. Dobrze dobrana funkcja haszująca powinna np. minimalizować szansę, że niewiele różniące się między sobą symbole będą odwzorowane na tę samą pozycję w tablicy z haszowaniem.

Typowe podejście polega na takim doborze wartości funkcji haszującej, aby były one maksymalnie niezależne od możliwych wzorców mogących występować w danych. Przykład takiego podejścia: haszowanie modularne, w którym wartość funkcji haszującej jest równa reszcie z dzielenia wartości klucza przez pewną ustaloną liczbę pierwszą (np. większą od liczby elementów w tablicy).

Można np. starać się, by "bliskim sobie" wartościom kluczy odpowiadały znacznie od siebie odległe wartości funkcji haszującej (co jest ważne np. w rozwiązywaniu kolizji metodą adresowania liniowego).

Przykłady funkcji haszujących

1. Utożsamianie wartości kluczy z liczbami naturalnymi

Idea: Jeśli wartości kluczy nie są liczbami naturalnymi, należy je odwzorować w zbiór liczb naturalnych. Przykłady:

- kolejne znaki ciągu znaków (z podstawowego kodu ASCII, a więc kody do 127) można odwzorować w liczby i zapisać je w systemie liczbowym o podstawie 128 ("AS" => $65 \cdot 128 + 83 = 8403$, "as" => $97 \cdot 128 + 115 = 12531$).

- kolejne znaki ciągu znaków (z podstawowego kodu ASCII, a więc kody do 127) można odwzorować w liczby i zapisać je jako sumę: ("OSA" => $79 + 83 + 65 = 227$, "ASO" => $65 + 83 + 79 = 227$; mamy przykład kolizji wartości kluczy).

2. Haszowanie modularne

Idea: Dla wartości liczby naturalnej k odpowiadającej wartości klucza wyznaczamy wartość $h(k) = k \bmod m$ (m – liczba określona na podstawie MAX - liczby pozycji w tablicy z haszowaniem; $m \geq \text{MAX}$).

Należy unikać wartości m , które są potęgą 2. Najlepiej stosować liczby pierwsze niezbyt bliskie potęgom 2.

3. Haszowanie dwukrotne

Idea: Rozwiązywać lepiej kolizje, występujące w adresowaniu otwartym, wykorzystując losowość permutacji adresów w tablicy z haszowaniem. Funkcja haszująca ma ogólną postać: $h(k, i) = (h_1(k) + i \cdot h_2(k)) \bmod m$. Kolejne pozycje oddalone są od początkowej o $h_2(k) \bmod m$ (czyli nie są to kolejne pozycje).

Przykłady funkcji haszujących – c.d.

4. Haszowanie przez mnożenie

Idea: Wykorzystuje się (jako podstawę funkcji haszującej), część ułamkową wyrażenia $k \cdot A$, gdzie A jest stałą z przedziału $(0,1)$:

$$h(k) = \text{część całkowita} (m * \text{część ułamkowa} (k \cdot A))$$

Zaletą tej metody jest mała zależność $h(k)$ od m .

W literaturze można znaleźć różne przykłady "szczególnie dobrych" wartości A (np. Knuth podaje $A = 0.6180339887\dots$)

5. Haszowanie uniwersalne

Idea: Zastosować "losowość" w dobieraniu funkcji haszującej z rodziny funkcji haszujących (zbiórze funkcji haszujących, zwanej rodziną uniwersalną funkcji) o pewnych szczególnych własnościach, by zapewnić małe oczekiwane czasy działania operacji na tablicach z haszowaniem.

6. Haszowanie doskonałe

Idea: Zastosować dwupoziomowe haszowanie uniwersalne, by całkowicie uniknąć konfliktów i zapewnić stałą liczbę odwołań do tablicy z haszowaniem nawet dla przypadku pesymistycznego [Cormen, rozdział 11].

Haszowanie pozwala zbliżyć się do stałej średniej złożoności wszystkich operacji wykonywanych na słowniku (czyli do tego, co oferuje tablica z adresowaniem bezpośrednim).